

כולנו אור איתן – מדרש תמונה

החנוכייה כסמל

משחר ההיסטוריה היהודית סימלה המנורה את הקשר של עם ישראל למסורות ישראל והתרבות היהודית. מנורת שבעת הקנים אשר הוצבה במשכן ולאחר מכן בבית המקדש סימלה את החיבור לעולם התורה, "הרוצה להחכים - ידרים"; התבליט בשער טיטוס המספר את סיפור ניצחון האימפריה הרומית במרד הגדול, מתאר את לקיחת המנורה כסמל לתבוסת היהודים; ומדינת ישראל של העת החדשה אשר בוחרת במנורת שבעת הקנים כסמלה הרשמי של המדינה [שאוּלִי נוצר גם הוא בהשראת נבואת זכריה: "מְנֹרֹת זָהָב כָּלָה וְגִלְגָּה עַל רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נִרְתְּיָהּ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצָקוֹת לְנֵרוֹת אֶשֶׁר עַל רֹאשָׁהּ. וְשִׁנִּים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגִּלְגָּה וְאֶחָד עַל שְׂמָאלָהּ"].

ביולי 2018 אישרה הכנסת את "חוק יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי" שם קיבלה המנורה כסמל המדינה גושפנקא רשמית במעמד של חוק יסוד. את חשיבותה הטיב לבטא גם המשורר רפאל ספורטה בשיר שהקדיש לסמל המדינה:

מְנֹרָה וְעֵנָפֵי זֵית,
שָׁמֶן טוֹב וְאוֹר יָהֵל –
אוֹר בְּאֶרֶץ, אוֹר בְּבֵית
וְשָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל

לפניכם מדרשי תמונה שונים המבקשים לזהות את המנורה (והחנוכייה) כסמל לזהות יהודית. ניתן להשתמש בתמונות השונות, בטקסטים ובשאלות השונות לפתיחת דיון ושיח בנושא.

שאלות אפשריות לדיון

- מהי התמונה שנגעה בדך יותר מכל? מדוע?
- מה מבטאת החנוכייה בכל תמונה?
- איזה ממד מבטאת החנוכייה בכל תמונה? (דתי, לאומי, תרבותי, אוניברסאלי, אחר)
- מה המכנה המשותף לכלל החנוכיות?
- האם ניתן להסיק משהו על תפקידה של החנוכייה בעיצוב הזהות היהודית?

מקורות ושאלות לדין

חנוכה אל מול הצורר הנאצי, רחל פוזנר 1932

התמונה הישנה, שצולמה בשנת 1932, ערב עליית המפלגה הנאצית לשלטון בגרמניה, מציגה את החנוכייה, כשהיא דולקת במלוא תפארתה בחלון הבית, אולם מעבר לחלון, נראה תלוי ברחוב דגל הנאצים עם צלבי הקרס. בגב התצלום, נראה כתב ידה של רחל, בו היא כותבת בגרמנית את המילים המצמררות: "יהודה התפגרי", כך אומר הדגל. "יהודה תחיה לעד", כך עונה האור".

הדלקת נרות בסתר, ד"ר אלעזר יוספי (ליאוניד יוזפוביץ'), מוסקבה 1983

אין ביטוי חזק יותר לדברי חז"ל "בשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו" מאשר תמונותיהם וסיפוריהם של היהודים בארצות ברית המועצות לשעבר. בתמונה, מרים קריגמן, אילנה וינר ומנחם יוספי. את החנוכייה אביו של מנחם גילף מעץ וציפה בלקה בעצמו. החנוכייה עומדת על הבסיס של מנורה ישנה.

מקורות ושאלות לדיון

המנורה בשער טיטוס, שנת 82 לספירה

שער טיטוס (בלטינית: Arcus Titi) הממוקם בפורום רומאנוס שברומא הוא שער ניצחון שהקדיש הקיסר דומיטיאנוס לאחיו טיטוס בשנת 82 לספירה, כשתים עשרה שנים לאחר הניצחון על היהודים במרד הגדול, שהסתיים בשנת 70 לספירה. באחד התבליטים מופיע מצעד הניצחון בו לגיונרים רומיים נושאים את מנורת המקדש:

חנוכיה הפוכה, הקריקטוריסט שי צ'רקה

מקורות ושאלות לדיון

הדלקת נרות חנוכה בבית הלבן, צ'אק קנדי 2010

טקס חנוכה בבית הלבן (באנגלית: White House Hanukkah Party) הוא טקס קבלת פנים שנתי שנערך בבית הלבן, בחסותם של נשיא ארצות הברית והגברת הראשונה, לציון החג היהודי, חנוכה. המסורת החלה בשנת 2001, בתקופת ממשלו של ג'ורג' בוש הבן. רשימת האורחים כוללת מאות פוליטיקאים יהודים, ראשי ארגונים, בתי ספר וראשי ישיבות מקרב יהודי ארצות הברית.

איסוף וסיכום

הן בפן הדתי, הן בפן התרבותי והן בפן הלאומי המנורה (וגם החנוכייה) הייתה סמל משמעותי לביטוי הזהות היהודית בדרכים שונות. השימוש של קהילות רבות כל כך ומגוונות כל כך באותו סמל מעיד על עוצמתו של הסמל כמו גם על היכולת שלו להביא לידי ביטוי צדדים שונים של הזהות היהודית בדיוק כמו חג החנוכה שמבקש הדלקה אישית של כל אדם "איש וביתו" ויחד ליצר מציאות מוארת שבה ניתן "לפרסם את הנס" או כדברי המשוררת "כל אחד הוא אור קטן, וכולנו אור איתן".